

6. ОСВІТЯНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 330.837

Проф. А.М. Штангрет, д-р екон. наук –
Українська академія друкарства

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗНАТЬ

Доведено пріоритетність переходу до економіки знань як нового етапу розвитку суспільства, за якого найважливішими стають нелімітовані ресурси, створені людиною. Визначено базові складові людського капіталу в умовах розвитку економіки знань. Запропоновано модель формування людського капіталу, в основі якої покладено процес отримання знань із інформації, що поширюється через засоби масової комунікації. Здійснено порівняння та доведено пріоритетність для збільшення людського капіталу читальних каналів масової комунікації, які найбільшою мірою сприяють створенню нових знань.

Ключові слова: економіка знань, людський капітал, інформація, засоби масової комунікації.

Постановка проблеми. Найбільш вагомим ресурсом економіки знань є людський капітал, який, ґрунтуючись на систематичному генеруванні нових знань, стимулює та забезпечує розвиток новітніх технологій, які сприяють розвитку соціальної, економічної, гуманітарної, культурної та інших сфер суспільного життя. На сучасному етапі розвитку – активному розвитку економіки знань – людський капітал виконує функцію рушійної сили суспільного прогресу, а відтак потребує особливої уваги на усіх рівнях управління [8].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання формування "контурів" економіки знань, особливостей властивого їй господарського механізму і механізму відтворення знання висвітлено у працях вітчизняних і закордонних авторів: О. Антипіної, І. Астахової, С. Архієреєвої, А. Варшавського, Ю. Васильчука, Е. Вильховченко, В. Гейця, Дж. Гелбрейта, Г. Григоряна, П. Друкера, Г. Задорожного, В. Іноземцева, Р. Інглегарта, М. Кіма, М. Мелоуна, Т. Сакайя, В. Семиноженка, В. Стьопіна, Е. Тоффлера, Ф. Фукуями, А. Чухно, Л. Едвінссона та ін.

Мета роботи полягає у визначенні передумов зростання людського капіталу для активізації процесів формування економіки знань в Україні.

Викладення основного матеріалу. Сучасне трактування поняття "людський капітал" є доволі неоднозначне, що можна проілюструвати відмінностями у його трактуванні серед найбільш відомих дослідників у цій сфері. Так, С. Фішер, Р. Дорнбуш та К. Шмалензі вважають людським капіталом передусім природжені здібності і талант людини, а вже потім її здобутки внаслідок освіти та кваліфікації [5]. Водночас, Е. Денісон, Дж. Кендрик та Т. Шульц розглядають як капітал кожної людини тільки її освіту [1, 3, 10]. Часткове поєднання обох точок зору можна знайти у підході, який сформував Е. Долан і Д. Ліндсей, відповідно до якого людський капітал визначають як капітал розумових

здібностей, що здобуваються внаслідок "формального навчання, освіти або на основі практичного досвіду" [2].

Дещо іншої точки зору дотримується Г. Беккер, адже вважає, що людський капітал – це наявний у кожного запас знань, навичок, мотивацій. Інвестиціями у нього можуть бути освіта, набуття професійного досвіду, охорона здоров'я, географічна мобільність, пошук інформації. Ці інвестиції поліпшують кваліфікацію, знання чи здоров'я і тому сприяють збільшенню грошових або натуральних доходів [9]. Узагальнюючи результати теоретичного дослідження та виходячи із пріоритетів та завдань людського капіталу в процесі розвитку економіки знань, на нашу думку, він має характеризуватися такими основними параметрами, які не суперечать, а тільки узагальнюють усі подані вище точки зору (рис. 1). Відповідно до сформованого трактування ключовою складовою є знання, які впливають на інші, та в сучасних умовах розвитку економіки знань визначають процес розвитку людського капіталу. Водночас, сам процес формування знань пов'язаний із доступністю та можливістю отримання інформації.

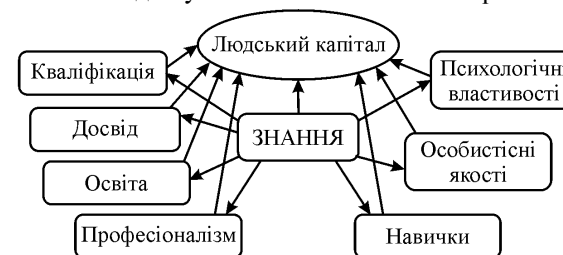

Рис. 1. Визначальні базові складові людського капіталу в умовах розвитку економіки знань

Процес отримання знань із усієї сукупності інформації передбачає її надходження через засоби масової комунікації, які, водночас, істотно відрізняються за принципом подання даних, величиною та характеристиками аудиторії, призначенням і т. ін. Зазначене дає змогу стверджувати, що в умовах розвитку економіки знань, розвиток людського капіталу найбільшою мірою залежить від існування та можливості використання певних каналів надходження інформації, що стають основою для генерування нових знань (рис. 2).

Масова комунікація, за визначенням науковців [4], – це процес поширення інформації (знань, духовних цінностей, моральних і правових норм і т. ін.) за допомогою технічних засобів (книгодрукування, радіо, кінематограф, телебачення, комп'ютерні мережі) на значні, розосереджені аудиторії. Разом з міжособовою та аудиторною комунікацією вона є однією з найпоширеніших у сучасному суспільстві форм людського спілкування й отримання інформації.

Проведене теоретичне дослідження дало змогу визначити ключові характеристики та відмінності між окремими засобами масової комунікації, які поділено на дві групи – аудіовізуальні та читальські, їх ступінь поширення та вплив на формування людського капіталу (рис. 3).

Необхідно наголосити, що кожен канал окремо та всі вони вкупі орієнтовані на передачу різних за змістом знань (мають на увазі функціональну специфіку цих комунікаційних каналів). У текстовому вигляді інформація міс-

тяться в найбільш повному вигляді, тоді як інші засоби інформації за своїм характером можуть тільки подавати сигнал і пробуджувати інтерес.

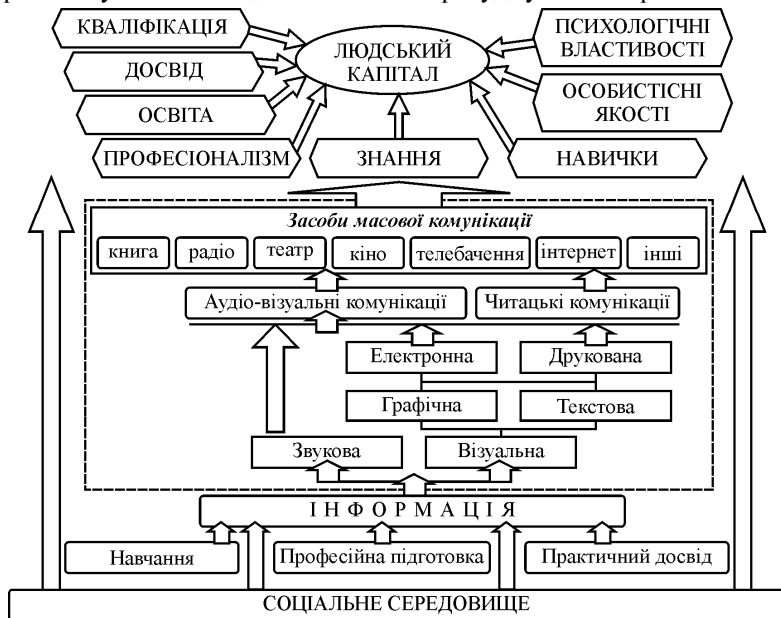

Рис. 2. Модель формування людського капіталу в умовах розвитку економіки знань

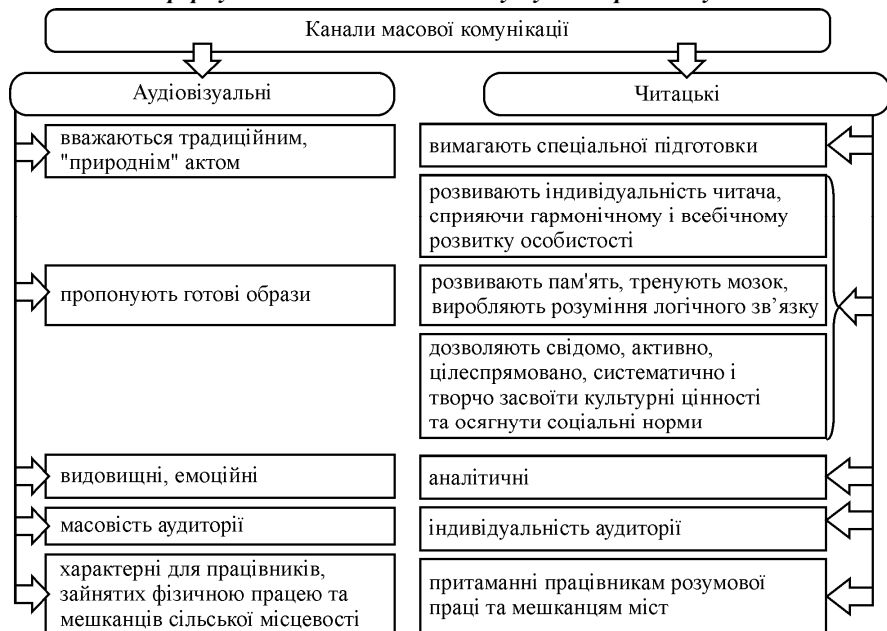

Рис. 3. Порівняльна характеристика каналів масової комунікації

Засоби масової комунікації подають актуальні загальноважливі відомості, а інформація, що міститься в текстовому вигляді, має більш абстрагований від конкретного моменту характер, нерідко досить віддалений у часі від акту сприйняття та необов'язково важливий для усіх. Читання передбачає принципову можливість різного осмислення тих чи інших класичних або, навпаки, дискусійних зразків, що для засобів масової комунікації – випадок винятковий. Окрім цього, у текстовому варіанті можуть міститися заключні спеціалізовані знання, необхідні для наукової роботи, навчання, індивідуальної самоосвіти, духовного зростання особи. Тому текстовий варіант передачі інформації за характером своєї дії диференціює аудиторію, виділяючи тих, кому важливі та цікаві знання, що саме є у цьому тексті, та нерідко, скажімо, у класичній або "складній" літературі, апелює до особи читача, до його власного духовного досвіду та самостійного ціннісного судження [6, 7].

За результатами проведеного аналітичного дослідження можна зробити висновок, що за останні два десятиліття в Україні поступово згасає як інтерес, так і потреба у читанні книжкової продукції, що суперечить загальносвітовим тенденціям і перетворюється на істотну перешкоду для активного розвитку нашої країни, зайняттю нею належної конкурентної позиції. Водночас і використання комп'ютерних мереж не набуло масового характеру, що спричинено як низьким рівнем добробуту населення, так і пасивним ставленням до технічних новинок. Звідси логічним є висновок, що перешкоди для формування людського капіталу в Україні уже існують на найнижчому рівні – кожної окремого індивідуума, який обмежений у можливості отримувати необхідну кількість інформації та на основі неї генерувати знання.

Висновок. Остаточним висновком може бути теза, що швидкість переходу до економіки знань найбільшою мірою впливає на процес формування людського капіталу, який залежить від індивідуальних властивостей кожного працівника, що вимагає забезпечення доступу та активного використання каналів інформації і передусім – читацьких, які і сприяють генеруванню нових знань. В Україні сьогодні існують реальні перешкоди для отримання необхідної інформації кожним членом громади, що і вимагає адекватної реакції держави та суспільства.

Література

1. Денисон Э. Исследование различий в темпах экономического роста / Э. Денисон. – М., 1971. – 645 с.
2. Долан Э.Дж. Микроэкономика / Э.Дж. Долан, Д.Е. Линдсей. – СПб., 1994. – 256 с.
3. Кендрик Дж. Совокупный капитал США и его формирование / Дж. Кендрик. – М.: Изд-во "Прогресс", 1878. – 275 с.
4. Рюмшина Л.И. Манипулятивные приемы в рекламе: учеб. пособ. / Л.И. Рюмшина. – М.-Ростов на Дону: Изд-во "МарТ", 2004. – 240 с.
5. Фишер С. Экономика / С. Фишер, Р. Дорнбуш, К. Шмалензи. – М.: Изд-во "Дело", 1993. – 303 с.
6. Сеньківський В.М. Читання як проблема вільного часу: за результатами соціолого-статистичних досліджень: монографія / В.М. Сеньківський, Т.В. Олянишен, А.М. Штангрет, О.В. Мельников. – Львів: Вид-во Укр. акад. друкарства, 2009. – 160 с.
7. Штангрет А.М. Друкована продукція: стан та проблеми на шляху до економіки знань / А.М. Штангрет // Держава та регіони: наук.-виробн. журнал. – 2011. – № 1. – С. 15-20.

8. Штангрет А.М. Економіка знань як пріоритетний напрямок розвитку світової економіки / А.М. Штангрет // Економічний вісник університету : наук. журнал в галузі економ. наук. – Переяслав-Хмельницький. – 2012. – № 19/1. – С. 7-9.

9. Becker G. Human capital / G. Becker // The University of Chicago Press, Chicago and London, 1983. – 323 P.

10. Schultz T. Resources for higher education: an economist's view / T. Schultz // The Journal of Political Economy. – 1968. – № 3. – Vol. 76.

Штангрет А.М. Управление процессом формирования человеческого капитала как основы развития экономики знаний

Доказана приоритетность перехода к экономике знаний как нового этапа развития общества, при котором важнейшими становятся нелимитированные ресурсы, созданные человеком. Определены базовые составляющие человеческого капитала в условиях экономики знаний. Предложена модель формирования человеческого капитала, в основе которой положен процесс получения знаний из информации, распространяемой через средства массовой коммуникации. Проведено сравнение и доказана приоритетность для увеличения человеческого капитала читательских каналов массовой коммуникации, которые в наибольшей степени способствуют созданию новых знаний.

Ключевые слова: экономика знаний, человеческий капитал, информация, средства массовой коммуникации.

Shtangret A.M. Human Capital Formation Managing as the Basis for the Development of the Knowledge Economy

The priority of transition to the knowledge economy as a new stage of society development where unlimited man-made resources are the most important ones is proved. Some basic components of human capital in the emerging knowledge economy are defined. The model of human capital that is based on the process of obtaining knowledge from the information to be disseminated through the mass media is proposed. Comparison is made and the priority to increase human capital for readers' channels of mass communication that greatly contribute to the creation of new knowledge is proved.

Keywords: knowledge economy, human capital, information, mass communication.

УДК 330.8:336.7 Аспір. Р.А. Гнатюк; проф. П.І. Островерх, канд. екон. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ ПРЕДСТАВНИКІВ ПРОВІДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ШКІЛ НА РОЛЬ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У ГОСПОДАРСЬКІЙ СИСТЕМІ

Окреслено основні віхи еволюції ринку цінних паперів з часу його виникнення і до сьогодення. Виокремлено найважливіші етапи розвитку сучасного ринку цінних паперів та найважливіші дати в історії його еволюції. Визначено головні економічні школи, представники яких зробили вагомий внесок у систему наукових поглядів на роль і місце ринку цінних паперів в економіці. Відзначено найважливіші здобутки кожної з цих шкіл у дослідженні різних аспектів функціонування цього ринку. Зроблено висновок про еволюційну природу сучасної концепції ринку цінних паперів та про те, що основний вплив на формування сучасної концепції функціонування цього ринку спричинив марксизм, кейнсіанство, інституціоналізм та монетаризм.

Ключові слова: ринок цінних паперів, фондовий ринок, школа економічної думки, цінні папери, вексель.

Сучасна ринкова економіка – це надзвичайно складна економічна система, ефективність якої залежить від узгодженої взаємодії усіх її підсистем. Однією з таких підсистем є ринок цінних паперів, який відіграє важливу роль у

процесі інвестування та переміщення вільного капіталу між галузями національної економіки та окремими країнами. У сучасному розумінні, ринок цінних паперів – це та частина фінансового ринку, на якому відбувається торгівля різноманітними цінними паперами [1, с. 318]. Для спрощення аналізу, у цій роботі використовуємо поняття "ринок цінних паперів" і "фондовий ринок" як синонімічні. Сьогодні головна функція цього ринку – це перерозподіл тимчасово вільних коштів та визначення цін фінансових активів. Проте це не завжди було так. Отож, наше завдання полягає у тому, щоб простежити як саме еволюція операцій з цінними паперами впливала на зміну теоретичних уявлень про роль і місце ринку цінних паперів в економічній системі.

Фондовий ринок, як відомо, виник в Європі внаслідок зростання ролі великих портів у розвитку товарного господарства. Вважають, що попередником сучасних цінних паперів були векселі. Подібні до векселів боргові інструменти використовували вже у Древній Греції для проведення розрахунків між торговцями. Навряд чи можна точно стверджувати коли саме векселі набули поширення в Європі, проте точно відомо, що вже в XI ст. вони були досить поширеними в Італії [2, с. 81]. У часи великих географічних відкриттів вони поширились по всій Європі – переважно у портах, де здійснювалась більшість торговельних операцій і які супроводжувались відповідними фінансовими потоками.

Сьогодні як вітчизняні, так і закордонні, дослідники схиляються до думки про те, що перша товарна біржа з'явилась у бельгійському місті Антверпені у XVI ст., яке відіграло важливу роль у торгівлі тогочасної Європи, а перша фондова біржа, що стала наслідком торгівлі на товарній, з'явилась в Амстердамі [3, с. 12]. Сталось це, за різними джерелами, десь на початку XVII ст. Варто наголосити, що ця фондова біржа за своїм змістом істотно відрізнялася від сучасного ринку цінних паперів. Річ у тім, що тоді в обігу перебували тільки боргові інструменти, а операції з титулами власності ще не проводились.

У XVIII ст. процес становлення ринків цінних паперів пришвидшується по всій Європі. Фондові біржі, що були єдиним місцем де відбувалась торгівля тодішніми цінними паперами, почали виникати у великих торговельних містах Франції, Великобританії, Німеччини, Російської імперії та США [4, с. 278]. Наприкінці XVIII ст. Великобританія стала фінансовим центром Європи, а Лондонська біржа виконувала численну низку операцій з цінними паперами і титулами власності зокрема.

Проте до кінця XIX ст. ринок цінних паперів, що був представлений на той час переважно фондовими біржами, не мав значного впливу на економіку розвинених країн. Тільки на початку XX ст. відбувається значне збільшення емісії цінних паперів, що було пов'язано з виникненням великих компаній, які нерідко були монополіями. Відтоді фондові біржі та ринок цінних паперів починають набувати сучасних рис. Складним випробуванням для ринків цінних паперів стала Велика Депресія 1929-1933 рр., початок якої позначився стрімким падінням курсу акцій на Нью-Йоркській фондовій біржі, що спричинило світову економічну кризу. В наступні кілька десятиліть ринок цінних паперів перебував у депресивному стані і тільки у 1960-х роках розпочалося нове піднесення біржової активності [4, с. 278]. Відтоді обсяги операцій на цьому ринку зрос-